

Heikki Uimonen

ÄÄNESTÄ KERTOMALLA

Skotlantilaisen kylän puhuttu menneisyys

Aiheenani on skotlantilaisen Dollarin kylän ääniympäristön muutos. Työn liikkeelle-panevana voimana on ollut tarina, jonka eläkkeelle jäänyt kyläseppä kertoi keväällä 2002. Tarinassa käsiteltiin kylän menneisyyttä: sepän ammattia ja kyläläisten reaktioita pajasta kantautuneisiin työn ääniin. Henkilökohtainen muisto toi kuuluvaksi palan dollarilaisten mennyttä, nykyisellään hiljentynyttä äänimaisemaa. Kertomus voidaan liittää osaksi ääniympäristön muotoutumista laajemmaltikin ja sen innoittamana pohtia, kuinka kyläyhteisön jokapäiväinen ääniympäristön on muuttunut vuosien saatossa.

Kertomus vaatii tuekseen tietoa paikallisista oloista, infrastruktuurin muutoksista, teknologisista edistysaskeleista ja ennen muuta kyläläisten asennoitumisesta ympäristönsä ääniin. Äänimaisemaan liittyvät teemat kuuluvat harvoin kirjoitetun historian piiriin, minkä vuoksi ne on selvitettävä pääasiassa paikalliseen muistitietoon tukeutuen. Artikkelissani äänimaisema, sen muutokset ja kyläläisten kokemukset rakentuvat henkilö- ja ryhmähaastattelujen varaan. Niiden ohella olen käyttänyt kirjallisia ja sähköisiä lähteitä kylän äänimaiseman rekonstruoimisessa. Koska ympäristön äänten kartoittamisessa on muistitieto keskeisellä sijalla, on tutkimukseni painopiste ollut 1900-luvulla tapahtuneissa muutoksissa. Aivan ensimmäisiltä vuosikymmeniltä ei muistitietoa ole käytettävissä, mutta painettujen lähteiden avulla on joitakin keskeisiä tapahtumia mahdollista jäljittää tätä edeltäneeltä ajalta.

Ääniympäristön muutoksen ohella esittelen narratiivisen tutkimusotteen soveltamista äänimaisematutkimukseen. Kerron, kuinka haastattelutilanteessa konstruoitua kertomusta voidaan käyttää välineenä ymmärtää äänellistä menneisyyttä. Havainnollistan narratiivista tutkimusotetta Dollarin kyläseppän kertomuksen analyysillä. Kertomuksen valintaa puoltaa sen *erityisyys*: tarina erottuu muusta materiaalista siten, että siinä käsitellään erästä varsin keskeistä tekijää alueen äänimaisemassa. Toisena valintakriteerinä on kertomuksessa esiintyvän äänen *jokapäiväisyys*. Kyse on perin tavallisesta äänestä, joka jää usein taustalle signaaleista ja muista aktiivisesti kuunneltavista äänistä poiketen. Juuri tavallisuus tekee jokapäiväisistä äänistä tutkimuksen kannalta kiintoisia. Niistä kysyttäessä vastauksista puuttuvat kaavamaisen positiiviset tai negatiiviset määreet, kuten vaikkapa liikenteen häiritsevyys ja linnunlaulun kauneus, jotka useasti liitetään selkeämmin havaittaviin ääniin.

Tutkimuksen taustaa

Skotlantilaisen Dollarin valinta tutkimuskohteeksi selittyy sillä, että se on yksi viidestä eurooppalaisesta kylästä, joiden ääniympäristöt kartoitettiin vuonna 1975 Five Village Soundscapes tutkimuksen yhteydessä (ks. Schafer 1977a). Kanadalaisten äänimaisematutkijoiden pioneerityö poiki seurantatutkimuksen vuonna 2000, jolloin Suomen Akatemian rahoittama Acoustic Environments in Change -työryhmä teki kenttätöitä samoissa kylissä lisäten tutkimuskohteiden joukkoon Turun saaristossa sijaitsevan Nauvon.¹ AEinC-ryhmän jäsenenä olen kerännyt tutkimusmateriaalia Dollarissa kaiken kaikkiaan kolmasti: työn esitutkintavaiheessa 1999, vuoden 2000 kenttätömatkan aikana ja viimeksi keväällä 2002. Työni tulee sisältymään julkaisuun, jossa verrataan eurooppalaisten kylien äänimaisemien muutosta kahdenkymmenenviiden vuoden ajalta.

FVS ja AEinC -tutkimuksissa tietoa kerättiin muiden muassa havainnoimalla ja haastattelemalla sekä äänittämällä ja mittaamalla desibeliarvoja. Kahdenkymmenenviiden vuoden takaiseen tutkimukseen nähden vuoden 2000 kenttätöissä painottuivat haastattelut. Tällä selvitettiin ennen muuta sitä, millaisena tutkimuskylien asukkaat itse kokivat muutokset ääniympäristössään. Five Village Soundscapes kiinnitti huomiota tähän puoleen rajoitetusti. Vertailumateriaalia dollarilaisten omista kokemuksista neljännesvuosisadan takaiselta ajalta on näin ollen käytössä niukalti lukuun ottamatta FVS -julkaisuun litteroitua David Grahamin haastattelua (Schafer 1977a: 71–73). Grahamia haastateltiin myös AEinC-tutkimukseen, joten hänen näkemystensä perusteella voidaan suorittaa äänimuutosten pienimuotoista vertailua 1920-luvulta tähän päivään.

Millainen sitten oli viime vuosisadan Dollarin äänellinen menneisyys ja kuinka se on vuosien saatossa muuttunut? Entä millaisina kyläläiset mieltävät muutokset? Acoustic Environments in Change -tutkimusryhmän keräämästä aineistosta olen valinnut artikkeliini kaiken kaikkiaan kaksitoista henkilö- ja ryhmähaastattelua (ks. arkistolähteet). Työn kysymyksenasettelusta johtuen artikkeliin päätyneet haastattelut on tehty keski-ikäisten tai sitä vanhempien dollarilaisten kanssa – nuorin heistä oli syntynyt 1954. Kysymyksenasettelu ohjasi myös informanttien valintaa: omassa kenttätöväiheessani hyödynsin haastateltavien vihjeitä siitä, kellä olisi tietoa kylän menneisyydestä ja sitä kautta eilisen äänimaisemasta (ns. lumipallo-otanta ks. Moring 1998: 239).

Kyläsepän tarinan yksityiskohtaista tarkastelua puoltaa kertojan rooli yhteisössään. Hänen kohdallaan on aiheellista puhua avaininformantista – äänimaisemassa keskeisesti vaikuttavana henkilönä hänellä on tietoa tutkittavana olevasta asiasta. Muita haastatteluja käytän tekstissä niiltä osin, kun ne ovat relevantteja tutkimuskysymyksen kannalta. Dollarin äänellisestä menneisyydestä kerron haastatteluissa käsiteltyjen teemojen perusteella, joita ovat *liikenne*, *signaalit* ja *elinkeinoelämä*. Luvut on nimetty

tutkimusaineiston esittämistä silmälläpitäen, joten samat äänet voivat kuulua useampaan kuin yhteen kategoriaan. Aineiston esittelen kronologisessa järjestyksessä kussakin luvussa. Artikkelin lopussa on liitteenä yleisluonteinen esitys Dollarin ympäristön äänistä. Taulukko toivoakseni helpottaa hahmottamaan ääniympäristöön vaikuttaneita tapahtumia 1800-luvun loppupuolelta nykypäivään (liite1).

Dollar

Dollar sijaitsee itäisessä Skotlannissa Clackmannashiren kreivikunnassa. Kylän pohjoispuolella kohoavat Ochil Hill -nimiset kukkulat, joiden huipulla sijaitsee 1400-luvulta peräisin oleva Campbellin linna. Kukkuloilta saa alkunsa Dollar Burniksi kutsuttu puro, joka virtaa pohjois–etelä-suunnassa Dollar Glen -nimisen kapean laakson pohjaa ohittaen kylän golf-kentän. Stirlingin yliopistokaupunkiin on viidentoista kilometrin matka ja lähin lentokenttä sijaitsee kolmenkymmenen kilometrin päässä Edinburghissa. Kylän halki kulkee itä–länsi-suunnassa vilkasliikenteinen A91 -tie, joka on yksi alueen pääväylistä.

Vuonna 1818 merikapteeni John McNabbin lahjoituksen turvin perustetun Dollar Academyn vaikutus kylän elämään on huomattava. Alun alkaen oppilaitoksen toimintaperiaatteena oli vähävaraisten dollarilaisten lasten koulutuksen turvaaminen, kunnes se vuonna 1979 muutettiin yksityiskouluksi (Dollar Academy). Eri kansallisuuksia edustavien koulupukuisten oppilaiden joukko erottuu selkeästi kylän päivittäisessä elämässä: koulun alkaminen ja päättymisen sekä lounasajat vilkastuttavat kylän keskustan liikennettä huomattavasti. Vuoden 2001 väestölaskennan mukaan Dollarin alueella asui 2877 henkeä – suurin yksittäinen työllistäjä oli koulutustoiminta (Scrol 2003).

Liikenne

Muutokset 1900-luvun alun Dollarin ääniympäristössä ovat olleet verkkaisia ja maltillisia. Suurin yksittäinen tapahtuma maataloudesta elävällä seudulla oli lisääntyvä riippuvuus polttomooitoreista. Tätä vauhditti ensimmäinen maailmansota, sillä Manner-Eurooppaan laivatut hevoset oli korvattava vuosisadan alkupuolella traktoreilla. Traktorit alkoivat yleistyä edistyneimmillä maataloilla kaksikymmenluvulla – Dollar Academy hankki omansa 1936. Silti vielä vuosisadan puolen välin tienoilla oli jäljellä lukuisia töitä, jotka oli tehtävä käsin. (Baillie: 1998: 94, 135.)

Rautatieyhteys Dollarin ja läheisen Tillicoultryn välillä avattiin 1869. Uusi kuluväline muutti kylän ääniympäristöä muutenkin kuin höyryvoimalla toimivan veturin vuoksi: asemalla työskennelleen Peter Dudgeonin voimakasäänisen ”*Do-lar!*”-kuulutuksen kerrottiin kantaneen Dollar Hillin laelle asti². Glasgowiin ja Edinburghiin pääsi

nyt jotakuinkin kahdessa tunnissa ja vierailijoiden määrä kylässä kasvoi tuntuvasti. Rautatieyhteyttä kesti vajaan sadan vuoden ajan, kunnes henkilökuljetukset lopetettiin 1964. Hiilen kuljetusta jatkettiin Dollar Minesta vielä seuraavat yhdeksän vuotta aina kaivoksen sulkemiseen saakka. (Baillie 1998: 88–90.)

Aseman sulkemisen myötä katosivat ratapihan ja aseman äänet. Ohjauskeskuksen signaali kertoi lähestyvistä junasta, vaunuosastojen ovet paukkuivat, asemapäällikkö antoi ohjeita ja junailijan pilli vihelsi. Kuumalla ilmalla kantautuivat radalta topparoi-kan johtajan huudot. Jotkut junista oli mahdollista tunnistaa äänen perusteella. Dollarin yläpuolisilta kukkuloilta pystyi junavihellysten perusteella seuraamaan ”kuuden mailin päähän”, mitä radalla tapahtui – milloin veturi pyrki sivuraiteelta pääradalle tai tarvitsi apua rinteiden kohdalla. (Schafer 1977a: 73.)

Alex Johnston muistaa kolmekymmenluvulta veturin aamuyhdeksän ja iltakuuden vihellykset. Poikasena hänellä oli tapana noutaa sanomalehtiä iltajunalta. Johnston myös paimensi karjaa paikalliseen meijeriin kylän raittia pitkin. Autoliikenne ei ollut tuohon aikaan ongelma vaan pikemminkin se, ”olivatko lehmät ehtineet tehdä tarpeensa ennen kadulle astumistaan”. Tavarantoimitukseen käytettiin hevosia ja kärryjä. (DsVI.)

Samaa muistelee David Graham, jonka mukaan osalla tavarantoimittajilla oli omat tunnistettavat signaalinsa ja ammatilleen ominaiset äänensä. Kolmikymmenluvulla yleistyneet maitopullot kilisivät ja maitomiehellä oli pilli, johon hän puhalsi saapuesaan asiakkaan luo. Hiili toimitettiin säkeissä tai irtotavarana. Jälkimmäisessä tapauksessa tavara punnittiin vaa’alla, jonka ääni erottui selkeästi muusta ääniympäristöstä. Sitten hiilen on talon lämmityksessä korvannut muut polttoaineet, kuten kaasu, öljy ja sähkö. Grahamin mukaan tämä johtuu siitä, että Dollarista tuli ”savuton alue” (smoke-free zone) kaksikymmentä vuotta sitten. Katukauppiaiden myyntihuutoja kuuli Dollarissa vielä neljännesvuosisata sitten, mutta tätä nykyä kauppiaat ovat kadonneet autolla liikkuvaa kalanmyyjää lukuun ottamatta, joka houkuttelee asiakkaita myyntihuudon sijaan autonsa äänimerkillä. (AEinCIV.)

Ron Sutherlandin mukaan tuotteitaan kuljettivat koteihin muiden muassa leipuri sekä liha-, hedelmä- ja vihanneskauppiaat, jotka veivät päivittäistarvikkeet myös taajaman ulkopuolelle. Jopa ääniympäristöä muokanneiden radioiden toimivuus oli riippuvainen kauppiaista. Maaseudulta puuttui verkkovirta, joten nykyisten henkilöauton akkujen kokoiset virtalähteet toimitettiin ladattaviksi kylään ja takaisin asiakkaille. Kuljetus tapahtui hygienian kannalta hieman arveluttavasti leipurin autossa, joka hankki itselleen sivutuloja tällä tavoin. Sutherlandin mielestä syy kauppiaiden vähenemiseen on valintamymälöissä: omalla autolla voi hakea samalla kertaa kaiken tarvitsemansa. (DsVII.)

Ennen yksityisautoilun lisääntymistä käytettiin matkustamiseen moottoripyöriä ja julkista liikennettä. Bussiyhteydet toimivat tuolloin nykyistä paremmin; Stirlingiin

pääsi puolen tunnin välein. (DsVII.) Dollarin historian kirjoittaneen Bruce Baillien mukaan kylän muuttuminen nukkumalähiöksi johtuu osin autoistumisesta, minkä lisäksi huonot linja-autoyhteydet tekevät liikkumisen hankalaksi nuorille ja vanhuk- sille (1998: 94, 99). Liikennettä lisää myös se, että Dollar Academyn yksityistämisen jälkeen suurin osa oppilaista tulee kylän ulkopuolelta eikä Baillien mukaan lapsia uskalleta laittaa kouluun jalkaisin ”television vaikutuksen takia” (DintI). Läheisen Dunblanen surulliset tapahtumat vaikuttanevat asiaan: keväällä 1996 häiriintynyt Thomas Hamilton ampui ala-asteen 16 oppilasta, heidän opettajansa ja lopuksi itsensä (Scottish Executive 2003). Oppilaita kuljettavat yksityisautot rytmittävät ja vilkastut- tavat selkeästi keskustan liikennettä aamuisin ja iltapäivisin. Myös vapaa-ajan moto- risoidut harrastukset kuuluvat äänimaisemassa: vajaan kymmenen kilometrin päässä sijaitseva Knockhillin kilparata avattiin vuonna 1974 ja moottoripyöräilijöiden reitti sinne kulkee osin Dollarin läpi (AEinCII, Knockhill).

Ympäristön äänissä kuuluvat yhteisön arvojen muutokset. Yökauden liikennettä kommentoi eläkkeellä oleva Grahamin pariskunta, jonka mukaan nuoret tytöt ovat nykyisin meluisampia kuin pojat. Aiemmin ei ollut myöskään mahdollista kuulla Dollarin kaduilla juopuneiden nuorten aiheuttamaa mekkalaa. Vertailun vuoksi mainit- tiin, että neljännesvuosisata sitten Skotlannissa naisen oli soveliasta nauttia alkoholia ravintolassa ainoastaan miehensä kanssa. Pubeihin hänellä ei ollut asiaa, sillä ne oli varattu miehille. (AEinCIV)

Myös muut dollarilaiset mainitsivat nuorison öisen liikehdinnän. Huolta lisäsi pelko taloudellisista menetyksistä. Alan Jamiesonin mukaan haittoja olivat omaisuu- delle aiheutetut vahingot ja pääkadun varrella asuvien univaikkeudet. Poliisi- partiot rauhoittivat tilannetta, mutta niiden poistuttua nuoret palasivat takaisin. Kyse oli kuitenkin väliaikaisesta häiriöstä: ”Sitä kesti hetken aikaa, kunnes nuorisosta tuli hie- man vastuuntuntoisempaa... tai he lähtivät yliopistoon... (naurua) ja me odotamme seuraavaa satoa!” (DintVI). Dollaria koskevissa meluvalituksissa ei nuorisoa mainittu (Gow 2002).

Tiellä liikkuvien ajoneuvojen ja jalankulkijoiden lisäksi kylässä kuuluvat lento- liikenteen äänet. Lentoreitit pohjoisnavan kautta Yhdysvaltoihin kulkevat Dollarin yli (DintVI). Lisäksi kuninkaallisten ilmavoimien vuonna 1911 perustettu tukikohta sijaitsee Leucharsissa (Royal Air Force), vajaa viisikymmentä kilometriä Dollarista koilliseen. Persianlahden sodan aikainen lentoliikenne muutti äänimaisemaa perusteel- lisesti hävittäjien ja kuljetuskoneiden harjoittellessa kylän ympäristössä matalalentoa niin, että maasta oli mahdollista nähdä ohjaamon vihreät merkkivalot (DsX). David Grahamin mukaan sotilaslentoliikenne on viime vuosina vähentynyt ”Venäjän-pelon” väistyttyä (AEinCIV). Ilmasodankäynnin vaikutuksia kylässä olivat myös amerikka- lainen Liberator-pommikone ja kolme Spitfire-hävittäjää, jotka toisen maailmansodan aikana törmäsivät kylän takana oleviin kukkuloihin. Helmikuussa 1942 aloitettiin

Dollarissa Town Broadcast -radiolähetykset. Vastaanottimia oli tosin käytössä jo kaksikymmentäluvun lopulla, jonka lisäksi alueen akustista kommunikaatiota muutti 1928 asennettu puhelinkekus. (Baillie 1998: 97–98.)

Signaalit

Alueen signaalien kuuluvuuteen on vaikuttanut mainittu liikenteen lisääntyminen. Tämä oli havaittavissa jo seitsemänkymmentäluvulla: David Graham muistaa isänsä kertoneen, että sunnuntaiaamuisin saattoi Dollariin kuulla neljän kylää ympäröivän kirkon kellot. Vuonna 1975 kuuntelun teki mahdollommaksi viidentoista sekunnin välein kuuntelupaikan ohittava auto. (Schafer 1977a: 71.)

Dollarin kylässä sijaitsevan kirkon kelloa soitettiin aamu- ja iltakuudelta toiseen maailmansotaan saakka. Kelloa soitti koulun vahtimestari tai joku kirkon jäsenistä vähintään kolme tai neljä minuuttia kerrallaan. Aamu- ja iltasoitot lakkautettiin kustannussyistä. (DsVI.) David Grahamin selitys kellon hiljenemiselle on hieman dramaattisempi: soitto lopetettiin sodan aikaan siksi, että signaalilla ilmoitettiin myös mahdollisesta maahantunkeutujasta. Kellonsoittoa ei aloitettu uudestaan, vaikka jotkut olisivat sitä halunneetkin, sillä soittamista pidettiin liian kalliina ja ainoastaan harvat nousivat ylös kuudelta enää tuolloin. (AEinCIV.) Taloudelliset syyt yhdistettynä elinkeinorakenteen muutokseen vähensivät kylän akustista informaatiota. Kellon ilmoittaman vuorokausirytmien väistymisen myötä myös sen äänellä tapahtuva kontrolli katosi kyläyhteisöstä.

Steven Lambertin (DintII) mukaan kelloa soitetaan tätä nykyä ainoastaan Parish Churchin tornista. Ääni kantaa koko kylän alueelle. Lambert sai tiedon seremonian alkamisesta Parish Churchin kirkontornista, vaikka osallistuikin aiemmin toisen seurakunnan jumalanpalvelukseen. Kello soi sunnuntaisin kahdesti, 11.00–11.05 ja 11.10–11.14, jolloin ensimmäisen soiton aikana seurakuntalaiset voivat lähteä kotoaan kirkkoa kohti. Mikäli manuaalisesti tapahtuva soitto on sattunut joinakin aamuina jäämään epähuomioissa yhteen kertaan, ovat seurakuntalaiset huomauttaneet asiasta. Itsekin Parish Churchin kelloa soittavan Lambertin mukaan häiden tai muiden kirkollisten tilaisuuksien vuoksi ei kelloa soiteta.

Kello ilmoittaa jumalanpalveluksen alkamisesta, jonka lisäksi sillä on ollut funktionsa sosiaalisen arvoasteikon ylläpitäjänä. 1800-luvun Yhdysvaltojen ääniympäristöstä kirjoittanut Mark M. Smith huomauttaa, että kun seurakuntalaiset kutsuttiin kelloilla kirkkoon oli ainoastaan vallan huipulla olevilla varaa jättää ensimmäinen kellonsoitto huomiotta. Tämä antoi tilaisuuden vaikutusvallan korostamiseen siten, että kirkkoon saapuminen ajoitettiin samaan aikaan jälkimmäisen kellonsoiton kanssa (Smith 2001: 58). Alun alkaen sakraaliksi tarkoitettua soittotraditiota käytettiin maallisen arvojärjestyksen esilletuomiseen.

Kirkonkellon järjestystä ylläpitävään funktioon oli verrattavissa Dollar Academyn tapa ilmoittaa opetuksen alkamisesta. David Graham (AEinCIV) muistaa, että koulun vahtimestarilla oli tapana soittaa kelloa minuutin ajan kello yhdeksältä ja toisen kerran 13.35. Kouluun ehti juoksemalla vielä hyvin, kun lähti liikkeelle välittömästi soiton lakattua. Kellon muututtua sähköllä toimivaksi, oli juoksu aloitettava välittömästi soiton alkamisen jälkeen. Andrew Smithin mielestä jokseenkin ”kaunissointinen kellonsoitto” loppui Dollar Academyn tulipaloon vuonna 1961 (DintIV).

Historiallisia ja Dollarille omaleimaisia kellonääniä ovat kylän golf-kentältä kuuluvat signaalit. Viidennelletoista reiälle on asennettu kyläsepän tekemä metalliputki, jonka erittäin läpitukeva ja metallinen ääni kuuluu kauas. Lyöntipaikka on katveessa ja kellolla annetaan merkki takana tuleville siitä, että tie on vapaa. Samaan tarkoitukseen käytetään toisella reiällä puttauksen jälkeen soitettavaa kelloa. (DintII/IV.)

Dollarin palokunta lakkautettiin vuonna 1988 (History of Scottish Fire Brigades), joskin Steven Lambert muistaa sireenin hiljentyneen jo seitsemänkymmentäluvulla. Sitä ennen kantavaäänistä sireeniä käytettiin vapaapalokuntalaisten hälyttämiseen, jotka saattoivat olla puhelimen tavoittamattomissa. (DintII.) Paloautossa käytettiin kelloa. (WSP 2004). Alan Jamiesonin mukaan palokunnan siirtämiseen kuuden mailin päähän Alloaan vaikuttivat taloudelliset syyt. Dollarissa hälytykset jäivät onneksi varsin vähäisiksi: paloyksikköä työllisti lähes yksinomaan ”naapurin kaveri, joka sai varsin usein sytytettyä savupiippunsa liekkeihin”. (DintVII.)

Kesäaamuisin Akatemian pihalla harjoitteleva Dollar Academy Pipe Band perustettiin vuonna 1913 (Baillie 1998: 124). Säkkipilliorkesteri käsittää 25 säkkipillinsoittajaa ja 12 rumpalia, ja sen soitto kuuluu orkesteria harjoittaneen Mr. Hoodin mukaan ”kolmen mailin päähän tuulesta riippuen”. Kyläläisten arvostamat ulkoharjoitukset aloitettiin samaan aikaan orkesterin perustamisen kanssa. Ohjelmisto koostuu enimmäkseen perinteisistä säkkipillissävelmistä kuten *Scotland the Brave* tai *Highland Laddie*. Ne opetellaan ulkoa ennen esiintymisiä, joita on läheisessä Stirlingin linnassa, soittokilpailuissa ja häissä. (AEinCII.) Orkesteri marssii ja soittaa myös vuotuisen *Dollar Galan* paraatissa. Orkesteritoiminnan ohella Dollar Academy vaikuttaa alueen musiikkitarjontaan järjestämällä operettiesityksiä ja konsertteja (Baillie 1998: 97).

Hieman stereotyyppisessä skotlantilaisuudessaan yhtye jatkaa miltei satavuotista traditiota, jonka perusteella se luo kytköksen kylän menneisyyteen. Orkesteri tuo kuuluvaksi myös kylän ja koulun – *town and gownin* – liittoa. Alueellisen omaleimaisuuden ohessa on Pipe Bandin soitolla militaristinen ulottuvuutensa, kuten millä tahansa sotilassoittokunnalla. Dollar Academyssa on mahdollista opiskella sotilastaitoja, ja jotkut oppilaista ovat lähteneet koulun jälkeen sotilasuralle (AEinCII). Olipa Akatemialla oma ampumaratansakin kylän lähistöllä vuosina 1904–1912 (Baillie 1998: 135).

Skotlantilaisuudella tehdään paikoitellen selkeää distinktiota englantilaista synty-

perää oleviin paikkakuntalaisiin. Dollarilainen mieshenkilö koki kuulemansa englantinkielen aksentin epämiellyttävänä: vaikei hänellä ”henkilökohtaisesti ole mitään englantilaisia vastaan, niin niitä on täällä liikaa. He kolonisoivat meidät”. Aksentti symboloi kommentoijalle muiden muassa asuntojen myymistä etelästä saapuneille varakkaille muuttajille. Varsinaiseen haastatteluun osallistumattoman ihmisen suulla esitetyn kommentin jälkeen siirtyivät keskustelijat käsittelemään historiaa ja englantilaisten imperialismia yleisemmällä tasolla, minkä vuoksi skotlantilaiset haluavat tehdä eron englantilaisuuden ja skotlantilaisuuden välillä. Haastateltava kertoi kysymättä olevansa Scottish National Party:n jäsen.³ (DsIX.)

Elinkeinoelämä

Dollarin yläpuolisella Castle Roadilla poikasena asuneen Alex Johnstonin mukaan kylässä toimi kaksi louhimoa. Kiveä louhittiin ylhäällä rinteessä sekä alempana sijainneessa, myöhemmin käyttöön otetussa louhimossa. Neljän aikaan iltapäivällä, puoli tuntia ennen töiden loppumista, huudot ja torvisignaali varoittivat työmaalla tehtävistä räjäytyksistä. Louhimolle kulki höyrykäyttöisiä Foden-kuorma-autoja (DsVI), joten polttomoottorin hitaanlainen yleistyminen piti paikkansa myös muun kuin maatalouden suhteen. David Grahamkin muistaa meluisan louhimon. Murskaimen moottorin tasainen humina ja jyske erottui kylässä kaiken aikaa. Hänen mukaansa räjäytyksiä tehtiin myös aamuisin – sireenin ääntä saattoi seurata kaksitoistakin paukahdusta. (DsIII.) Alueella on louhinut ainakin Balmore Quarry Company, jonka murskaamo perustettiin vuonna 1935. Tiemateriaalia tuottanut louhos suljettiin 1947 (Baillie 1998: 2, 53).

Dollarilla oli vuosina 1906–1932 oma voimalaitoksensa⁴. Päivisin jyskyttivät molemmat kaasukäyttöiset koneet, yöaikaan ainoastaan toinen. (Schafer 1977a: 72.) Kylän alapuolisella Dollarfieldillä sijaitseva tehdas, jossa valkaistiin pellavaa. Sen toiminta lakkasi 1937, (Baillie 1998: 50) joskin tehtaan pilli hiljeni vuotta aiemmin höyrytoimisten laitteiden hoitajan jäätyä eläkkeelle (AEinCIV). Paikalle perustettiin myöhemmin saha, nykyisin siellä toimii *Harviestoun* -panimo (Baillie 1998: 50).

Alueen aktiiviselle kaivostoiminnalle pantiin piste vuonna 1973, kun Dollar Mine suljettiin (Baillie 1998: 4, 90). David Brownin mukaan kaivoksen ilmanvaihtoon tarvittavan tuulettimen ääni kuului kylässä alinomaa. Perusääni⁵ ei häirinnyt, sillä ”siihen vain tottui samalla tavalla kuin liikenteeseen kaupungissa”. Myös sääolosuhteet vaikuttivat kuuluvuuteen: itätuulella humina oli erottuvampi kuin länsituulella, jolloin ääntä ei juuri havainnut. (DintV2.) Steven Lambert muistaa kuusikymmenluvulta useampia kaivoksia sekä Dollar Minen koneiden aiheuttaman melun. Kaivoksessa käytettiin sireeniä tai torvea, jota soitettiin työvuoron päättymisen merkiksi. (DintII.)

Elinkeinoelämän muutokset kuuluvat myös Dollarin yläpuolisilla rinteillä. Istu-

tettu kuusikko on muuttanut aiemmin avoimen maan linnustoa ja saanut aikaan sen, että kiurun laulu on kadonnut alueelta (DintV2, DintVIII). Muita taajaman liepeiltä kantautuvia elinkeinoelämän ääniä olivat maatalouden sekä lampaiden- ja karjanhoidon äänet. Niitä kuulee vieläkin, erityisesti kesäkuukausina, jolloin karitsat erotetaan emälampaista. Aiemmin eläimet vietiin kylän läpi juna-asemalle, josta ne kuljetettiin kaupattavaksi (Schafer 1977a: 61). Viisikymmenluvulla eläimet kerittiin käsin, johon liittyen keritsijöillä oli oma työlaulunsa. Nykyisin työ tehdään sähkökäyttöisillä välineillä (DsVII). Lammassarfari James Collinsin mukaan toimenkuvaan liittyviä signaaleja ovat erityyppiset vihellykset, joilla annetaan ohjeita paimenkoirille (DsII).

Maatalous antoi työtä myös alueen sepille. Viimeisenä kyläseppänä toiminut Albert Mylne teki taontatöitä Dollarissa vuosina 1964–97. Mylneä työllistivät kyläläiset ja Dollar Academy, joka oli hänen säännöllinen asiakkaansa. Pientilojen vähenemisen myötä vähenivät myös korjattavat maatalouskoneet, eikä hevosia riittänyt enää Mylneen aikana kengitettäväksi asti. (DintX) Työn luonteen muuttuminen vaikutti ääniympäristöön, sillä se hävitti kylästä David Grahamin sanoin ”ding-dong, ding-dong -äänet”. Vielä kaksikymmenluvulla saattoi kahdesta pajasta kuulla vasaroiden epätahtisen kolkkeen, mutta jo toiseen maailmansotaan mennessä kengitys oli lähestulkoon loppunut⁶. (AEinCIV.) Myös Mylneen paja sijaitsi lähellä keskustaa, joten taonnan äänet kuuluivat kylässä selkeästi.

Äänipuheen narratiivinen analyysi

Albert Mylneen kertomuksen narratiivisella analyysillä haen yksityiskohtaista tietoa Dollarin äänellisestä menneisyydestä. Kertomusten muodossa esitetyt käsitykset yksilön kokemusmaailman äänistä ovat useasti varsin henkilökohtaisia ja tuottavat näin varteenotettavaa tutkimusmateriaalia strukturoiduilla haastattelukysymyksillä saatujen vastausten rinnalle. Kertomukset nostavat esiin yksilön ja ne merkitykset, jotka hän kokemaansa yksityisesti ja osana yhteisöään liittää.

Narratiivi voidaan määritellä tapahtuman tai tapahtumasarjan esitykseksi (Abbott 2002: 12). *Kertomus* ja *kertominen* on kuitenkin syytä erottaa toisistaan. Narratiivi koostuu *kertomuksesta* ja *narratiivisesta diskurssista*: kertomuksella ymmärretään tapahtuman tai tapahtumien kuvausta, kun taas narratiivinen diskurssi tarkoittaa sitä, millä keinoin tapahtunutta kuvataan (Abbott 2002: 16). Kertomus vastaa kysymykseen *mitä*, narratiivinen diskurssi kysymykseen *miten*. Narratiivi on maailman jäsentämistä, jonka välineenä käytetään kerrontaa. Tätä kerrontaa on mahdollista tutkia haastattelupuheesta.

Narratiivi on ajallinen, dramaattinen, juonellinen ja valikoiva. Ajallisuus merkitsee sitä, että narratiivilla on ajallisesti toisiaan seuraavat alku, keskikohta ja loppu. Dramaattisuudella tarkoitetaan tapahtumiin liittyviä moraalisia ja emotionaalisia

piirteitä, kuten onnen ja epäonnen tai häpeän ja kunnian välisiä mitteloita. Juonellisuus puolestaan viittaa tapahtumien syihin ja seurauksiin, jotka eivät kuitenkaan ole ”mekaanisia kausaalisuhteita”, vaan monien tekijöiden yhteistulos. Narratiivin selektiivisyys taas merkitsee sitä, että vain ne seikat tulevat valituksi, jotka vaikuttavat juonen kulkuun. (Hänninen 1999: 107–108.)

Mainittujen piirteiden lisäksi on narratiivi samalla kertaa sekä ainutkertainen että yleinen. Se liittyy tiettyyn aikaan ja paikkaan, mutta samalla tuo esille jotakin yleisempää inhimillisestä kokemusmaailmasta. (Hänninen 1999: 108.) Kerronta rakentuu muustakin kuin yksinkertaisesta todellisuuden kuvauksesta: kertoja valitsee puheeseensa ne seikat, jotka hän katsoo kertomisen arvoiseksi. Kertoessaan tarinaa hän järjestää sen ainekset esittämään ja mahdollisesti selittämään sitä, mitä on kokenut. Kertomus siis sisältää tietoa tapahtuneesta ja tapahtumien arviointia (Lehtonen 2000: 118).

Arvottamista on myös se, että haastateltavat valitsevat juuri tietyn tarinan kerrottavaksi haastattelijalle. Narratiivia tulkittaessa on sen todellisuutta luovan luonteen vuoksi otettava huomioon, että kaikkea tapahtunutta arvioidaan nykypäivästä käsin. Siten myös entisiin ääniin voidaan liittää idealisoituja ominaisuuksia, jotka niiltä alun alkaen puuttuivat. Vanhoihin hyviin aikoihin yhdistettävät äänet voivat saada ympärilleen tällaisen *sound romancen* (Truax 2001: 29) sädekehän. Äänen merkitys on tällöin saattanut muodostua jälkikäteen, joskus pitkänkin ajan kuluessa. Kertomuksen arvoa ei äänen nostalgisointi kertojalleen tai kuulijalleen vähennä, pikemminkin päinvastoin, sillä kertomuksen ei tarvitse kuvata faktisia tapahtumia kertoakseen ”elämästä jotain olennaista” (Hänninen 1999: 109). Kyseessä on tapahtuneen kuvaus kertojan kannalta – hänen tulkintansa menneestä todellisuudesta – jota voidaan perustellusti tutkia ja tulkita.

Albert Mylnerin kertomuksen analyysiin olen käyttänyt *omaelämäkerran kerrontaskeemaa* (ks. liite 2)⁷. Sen avulla kertomus voidaan jakaa osiin, tematisoida ja tulkita. Samalla kun kertomuksen tapahtumat jaetaan osiin, erottuu kertomuksesta tapahtunutta kommentoivaa ja arvioivaa materiaalia. (Vilkko 1990: 93.) Skeemaa olen käyttänyt helpottamaan äänimuiston temaattisen aineksen löytämistä. Esimerkkitapauksessani kerrontaskeeman kooda-kategoria jää täyttämättä. Tämä selittyy sillä, että näen luokittelun ensisijaisesti ajattelun apuvälineenä, en itsetarkoituksellisenä metodisena siivilänä, jonka läpi kaikki tutkimusmateriaali tulee väen väkisin sulloa. Matti Hyvärisen sanoin: ”Rakenteen jäsentämisen avulla tutkija voi paremmin perustella sen, että jokainen lause ei välttämättä ole yhtä tärkeä” (1998: 319). Mylnerin kertomus käsittelee sepän pajasta kantautuneita ääniä ja kyläläisten suhtautumista niihin. Alkuun kuvailen haastattelukatkelman tiivistetysti, jonka jälkeen analysoin sen kerrontaskeeman avulla.

Pajan äänistä kysytyäni arveli Mylner, että äänet ovat saattaneet ärsyttää joitakin

kyläläisiä. Mahdolliset valitukset hän kiisti, mutta kiirehti lisäämään, että oli saanut kiitosta pajastaan kantautuvista äänistä. Mainitsin lähellä asuvan herra Jamiesonin kehut ja arvelin, että muutkin naapurit ovat saattaneet pitää kuulemastaan. Mylne otti puheeksi lähellä asuneet Wilsonin sisarukset. Toinen siskoksista oli lähettänyt kodinhoitajan viemään viestiä sepälle siitä, kuinka hän piti ammattimaisen takojan alasimen äänestä. Neiti Wilsonin isoisä oli toiminut seppänä joten hän tiesi, miltä oikea seppä kuulostaa. Aiempi seppä ei Mylnen mukaan ollut ammattiinsa koulutettu – vuoteenomana oleva neiti Wilson oli puolestaan kykenevä tekemään kuulonvaraisesti eron kahden takojan välillä. (DintX.)

<p>tiivistelmä yhteenvedo johdattelu</p>	<p>Q: I suppose the sound of you, of your shop. Blacksmith shop, I think... A: Mm-hm. See, I never heard that Q: Aa-ha A: I was there so I didn't hear it myself Q: Yeh A: I may annoyed other people Q: Did you get any complaints? A: No, no complaints... Q: Ym-hm A: I got <i>compliments</i> on it... Q: <i>Yes?</i> A: ...but no complaints Q: Okay. Actually that was Mr, Mr Jamieson said...he, he said that he liked it a lot when he heard all those sounds from the... A: Mmhm Q: So...well..well...the other neighbours agreed with him I suppose?</p>
<p>puitteet tausta</p>	<p>A: Well there was one...there was two sisters in the main road, Miss Wilsons, and one of them... was... an invalid... Q: Mm-hm</p>

<p>komplikaatio mutkistava toiminta</p>	<p>A: in her latter years...and I can always remember her sending her housekeeper around... tell me how she enjoyed it...</p> <p>Q: Aaa..</p> <p>A: ...hearing...because her grandfather was a blacksmith...</p> <p>Q: Okay</p> <p>A: ... and she enjoyed hearin'... because she knew that I was... a proper trained blacksmith with the noise of the anvil...</p> <p>Q: Mm..</p> <p>A: ...it was just like...her grandfather was</p> <p>Q: She could tell the sounds...</p> <p>A: She could tell that it was a...</p> <p>Q: Okay..</p> <p>A: t...he one previous to me wasn't really a... a blacksmith... he wasn't a trained blacksmith</p> <p>Q: A-ha..</p> <p>A: ...but she knew the difference</p> <p>Q: Okay</p> <p>A: ...between him and me... and she...the lady ...went down everyday to help her...</p> <p>Q: Okay</p> <p>A: ...she had her come running ...say how she enjoyed it...</p> <p>Q: Mm-hm</p> <p>A: ...because...well she was confined at the house</p>
<p>ratkaisu tulos</p>	<p>Q: Okay. So could she tell exactly what the differences were...how did your anvil sound?</p> <p>A: Well she must have...</p> <p>Q: Yes</p>
<p>evaluaatio</p>	<p>A: ...because she...that's what she said that...</p> <p>Q: Mm-hm..</p> <p>A: ...it was so much better to hear a proper blacksmith...</p> <p>Q: (laughs)</p> <p>A: ...on anvil</p>

Aluksi seppä oli hieman varovainen kommentoimaan pajastaan kuuluvia ääniä. Hän tuntui olettavan, että äänet mielletäisiin lähtökohtaisesti meluksi. Tähän viittaa kommentti siitä, että naapurit ovat saattaneet häiriintyä äänistä. Varovaisuus selittyy osaksi sillä, että äänikysymysten esittäjä voidaan mieltää aiheen epätavallisuuden vuoksi eräänlaiseksi melupoliisiksi tai melulähteiden kartoittajaksi. Tätä epäilemättä edesauttoi kysymykseni siitä, josko sepälle oli valitettu hänen työnsä äänistä.

Melua kutsutaan lukuisten muiden määritelmien ohella ei-toivotuksi ääneksi. Määritelmä on analoginen *lian* antropologisen käsitteen kanssa: väärässä paikassa oleva aine koetaan liaksi (Douglas 2000: 85; Bailey 1996: 50). Tämän perusteella voidaan ajatella, että väärässä paikassa oleva ääni muuttuu meluksi. Sepän kohdalla melusta ei ole kyse, sillä äänen luonteen määrittelevät naapureiden kohteliaisuudet, eritoten ammattitaitoon liittyvät kiitokset. Kehut muuttavat myös Mylneen asenteen. Äänimuistot alkavat liittyä vaivattomasti ja ilmeisen miellyttävällä tavalla sepän ammatilliseen osaamiseen.

Naapureiden tultua kertomukseen mukaan, muuttuu myös kertojan ääni. Kyseessä on *upotettu arviointi*, jolloin arvio esitetään kertomukseen kuuluvan henkilön sanomana (Labov 1972: 373; Apo 1990: 73). Haastateltava rakentaa ammatillista osaamistaan ulkopuolisen henkilön suulla, kodinhoitajan kiitoksilla, jotka tämä välittää työnantajiltaan. Kerronnan kannalta on kiintoisaa, että seppä ottaa naapurin suhtautumisen esille ilman, että sitä erikseen kysytään. Liittämällä naapurin kommentin kertomukseensa Mylne korostaa tapahtuman merkitystä itselleen.

Sepän kertomus Wilsonin sisaruksista rakentuu eräänlaisen *metamuiston* tasolla. Haastateltava kertoo *muistoa muistosta*, tarinaa jonkin toisen ihmisen menneestä maailmasta, ja käyttää tätä tarinaa kerronnan välineenä. Narraation todellisuutta luovasta näkökulmasta tarkasteltuna tulee metamuistosta osa mieluisan menneisyyden rakentamista.

Toinen sepän naapurissa asuvista sisaruksista mainitsi, että hän pystyy erottamaan ammattimiehen vähemmän kouliintuneesta sepästä. Hänen kohdallaan kyse on yksilön henkilökohtaisesta taidosta⁸ tulkita ympäristöään. Sepän lapsenlapsena naapuri oli kykenevä vetämään johtopäätöksiä siitä, miltä ammattimainen taonta kuulostaa. Wilsonin kommentti on hyvä esimerkki siitä, kuinka elämäkokemus muokkaa ihmisen kykyä ymmärtää ympäristönsä ääniä. Henkilökohtaisuudessaan se on myös ainutlaatuista, eikä välttämättä muiden yhteisön jäsenten tavoitettavissa. Tulkitsemiskyky on erottamaton osa äänimaiseman muutosta, sillä äänen kadotessa ympäristöstään katoaa myös inhimillinen taito tulkita auditiivista ympäristöä siltä osin. Sepän kertomus paljastaa äänen yhteisöllisen ja historiallisen ulottuvuuden: taonnan ääni koetaan tärkeäksi yhteisössä, jonka ohessa alasimen ääni yhdistyy menneisyyteen metamuistona kolme sukupolvea taakse päin.

Kertomuksensa alussa Mylne esiintyy aktiivisena toimijana. Lähemmässä tarkastelussa käy ilmi, että hänen asemansa muodostuu kyläläisten mielipiteistä, kun pajan äänet tuovat kuuluvaksi sepän yhteisöllisen merkityksen. Vaikka sepän työtä voidaan ajatella stereotyyppisesti miehisenä ja varsin individuaalina ammattia, sen määrittelee kertomuksessa naapureiden antama kiitos.

Omaelämäkerroissa on sosiaalisella merkityksenannolla keskeinen osa paikkoja kuvattaessa. Kuvauksiin kuuluvat muiden muassa muistot ihmisistä ja itsen määrittely

sosiaalisen yhteenkuuluvuuden suhteen. Muistot voivat olla ruumiillisia ja aistimellisia; niihin voi liittyä tunteita, värejä ja tuoksua (Vilkko 1998: 34). Äänikertomuksessaan seppä rakentaa sosiaalista ja ammatillista identiteettiään sillä, mitä hän merkitsee yhteisölleen. Rakennusmateriaalina hän käyttää muiden yhteisön jäsenten arvostusta ja heidän muistojaan, kuten kertomus Wilsonin sisaruksista osoittaa.

Äänten muistaminen ja kerronta

Kerrontaskeeman avulla tapahtuvaa analyysia voidaan käyttää apuvälineenä menneen ääniympäristön rekonstruointiin. Narratiivinen menetelmä on käyttökelpoinen ääniympäristön tutkimiseen olkoonkin, että tarinallinen tutkimusote selittää vain osan tutkimuskohteesta. Haastatteluille äänimaisematutkimuksensa perustavan on muistettava, ettei kaikkea voi eksplikoida, etenkin kun kyseessä on useasti huomaamatta jäävät jokapäiväiset ilmiöt. Paikoitellen vastaaminen on hankalaa, joissakin tapauksissa yksinkertaisesti mahdotonta, sillä kyky kertoa ääniympäristöstä on eri asia kuin sen tulkinta. Itsestään selvänä esimerkkinä mainittakoon pienet lapset, jotka oppivat tunnistamaan äänilähteet ja toimimaan niiden perusteella ennen kuin heillä on sanoja äänten kuvailuun (McAdams 2001: 154).

Ympäristön äänet opitaan sosiaalistumisen myötä. Ääniin reagoiminen ja niiden mukaan toimiminen on suurelta osin kulttuurisesti opittua toimintaa, aivan samalla tavalla kuin niiden muistaminen ja niistä kertominen. (ks. Uimonen 2003: 32). Muisti on heterogeeninen ja monikerroksinen, eikä kollektiivisessa muistissa uusi ilmiö koskaan korvaa vanhaa kokonaan, vaan se säilyttää itseensä jotakin aiemmasta. Uusi ja vanha ovat dialogisessa suhteessa keskenään. (Peltonen 1999: 115). Paitsi Dollariin liittyviä tapahtumia ja sattumuksia, haastateltavat toivat esiin henkilökohtaisia äänimuistojaan. Ne ovat olennainen osa yksityisen äänellisen menneisyyden rakentumista. Ainutlaatuiset ja yleiset kokemukset ovat toisistaan riippuvaisia, eikä niitä voi kaivertaa muistiin erillisinä elementteinä (Peltonen 1999: 120). Kiintoisaa onkin, mitä yhteisö kokee tärkeäksi muistaa ja mitä unohtaa (Peltonen 1999: 117; Järviluoma 2000: 77), vaikka yhtenäisiä ja täysin samanlaisia arvostuksia kollektiivisessa muistissaan kantavaa yhteisöä saattaakin olla työlästä löytää.

Tämän ovat huomanneet myös mentaliteettien tutkijat, jotka ovat hylänneet ajatuksen yhtenäiskulttuurista ja ottaneet lähtökohdakseen samanaikaisten mentaliteettien olemassaolon. Muistilla voidaan ajatella olevan siis myös sosiaalisen hierarkian riippuen siitä, mihin sosiaaliseen luokkaan, sukupuoleen, etniseen tai uskonnolliseen ryhmään henkilö kuuluu. (Peltonen 1999: 116.) Myös äänipuheessa ilmenevät yksilöiden eri maailmankuvat, kuten skotlantilaisuuden puolesta englannin aksenttia vastaan puhunut dollarilainen mies todistaa. Lopputuloksena ei silti ole yksilöön ja hänen henkilökohtaisiin muistoihinsa päätyvä reduktionismi, jossa muistelijoina on lopulta

sama määrä kuin muistoja. Samalla seudulla asuvien henkilöiden yhteiset ja yksityiset muistot ovat kytköksissä toisiinsa sosiaalisesta ryhmästä riippumatta.

Huomio on kiinnitettävä myös niihin kulttuurisiin diskursseihin, jotka liittyvät tarinan kerrontaan. Tapahtunut saatetaan kuulijan tietoon siinä valossa kuin kertoja kokee sen soveliaaksi esittää. Myös tilanne muovaa kerrontaa: ryhmähaastatteluissa luotu menneisyys poikkeaa henkilöhaastattelun vastaavasta jo lähtökohdiltaan muis- telijoiden vuorovaikutuksen takia. Kerrontatilanne ja haastattelupuhe strukturoituvat kollektiivisesti osallistujien vaikuttaessa kertomuksien muotoutumiseen. Kerrontaan vaikuttaa myös se, mihin seikkoihin sosiaaliset sukupuolet kiinnittävät huomiota ker- rontatilanteessa. Ääniin liittyvien muistojen kerronnan yhteydessä voidaan R. Murray Schaferin audioanalgesiaa⁹ (1977b: 96) mukailten puhua *tietoisesta audioamnesiaasta*: jotkut ääniin liittyvistä muistoista jätetään tarkoituksella kertomatta sen vuoksi, että niiden koetaan olevan ”miesten tai naisten juttuja”.

Kerrontatilannetta arvioitaessa on otettava huomioon se, että yhteisön jäsenille kerrotaan tapahtuneesta eri tavoin kuin ulkopuoliselle haastattelijalle. Kertomuksiin vaikuttavat myös yhteiskunnan arvostusten muuttuminen, sillä tapahtuneen arviointi tehdään nykyhetkestä käsin, eivätkä kertojan arvot tai moraalikäsitteet ole välttämättä samoja, kuin tapahtumien aikaan. Tämä etenkin silloin, kun tapahtumien ja kerronnan välillä on kulunut runsaasti aikaa. Myös saman sosiaalisen sukupuolen sisällä voivat muistot olla tyystin erilaisia jo yksinkertaisesti ikäerosta johtuvista seikoista.

Puhutun historian (oral history) lähdekritiikistä kirjoittaneen Jorma Kalelan mukaan johtopäätösten vetäminen haastattelujen perusteella edellyttää lähteiden luonteenomaisten piirteiden tunnistamista. Muistin avaimina toimivat jännitteet henkilökohtaisen ja yleisen, yksityisen ja julkisen sekä individuaalin ja kollektiivisen välillä. Stereotyyppisen kertomuksen erottaminen henkilökohtaisesta kokemuksesta voi osoittautua vaativaksi työksi. Väärien johtopäätösten välttämiseksi on oltava tie- toinen myös sosiaalisten sukupuolten välisistä eroavaisuuksista. (Kalela 1999: 145.) Niiden korostamisen vaarana kuitenkin on, että genderillä sorrutaan selittämään ja yksinkertaistamaan kokemusta, johon vaikuttavat sellaiset asiat kuten etnisyys, kou- lutus, sukupolvi, sosiaalinen luokka tai ammatti. Olkoonkin, että seppä Albert Myl- nen työ on stereotyyppisesti miehisen individuaali, hän kertoo työstään yhteisönsä naisten palautteen välityksellä.

Johtopäätökset

Pidemmällä aikavälillä Dollarin kylän äänimaisemaan ovat vaikuttaneet tuotantoelä- mälle välttämättömien edellytysten muuttuminen ja tekniset innovaatiot. Rautatien tulo 1800-luvun puolenvälin jälkeen loi aiempaa sujuvamat yhteydet Skotlantiin ja muu- alle maailmaan aina kuusikymmentäluvulle asti, kunnes henkilöliikenne lakkautettiin.

Hevosia ruvettiin korvamaan polttomoottorikäyttöisillä työkoneilla ja kulkuneuvoilla ensimmäisestä maailmansodasta lähtien. Akustisen kommunikaation kannalta muutokset olivat huomattavia, kuten jo David Grahamin kahdenkymmenenviiden vuoden takaisista kuvauksista voidaan päätellä.

Tieliikenteen lisääntyminen pienensi kylän akustista horisonttia ts. lyhensi sitä matkaa, miltä etäisyydeltä ääni oli mahdollista kuulla (vrt. Truax 2001: 67). Kehnosti toimiva joukkoliikenne epäilemättä vähentää motorisoidun liikenteen aiheuttamaa ääntä, mutta hyödyn syö yksityisautoilun lisääntyminen. Myös moottoriajoneuvojen aiheuttaman äänen luonne on muuttunut. Knockhillin kilparadan liikenne on sidoksissa enemmän kilpailukausiin ja vapaa-aikaan perustuen siten ainakin osin liikennevälineiden vapaaehtoiseen käyttöön. Työmatkoista, koulukuljetuksista tai elinkeinonharjoittamisesta johtuva päivittäisliikenne ei ole yhtäläillä valinnoilla.

Five Village Soundscapes -tutkimuksen mukaan yhteisö kadottaa itselleen ominaiset äänet, kun se menettää itsenäisyytensä suuremmalle sosiaaliselle järjestelmälle (Schafer 1977a: 49). Vaikka väite on poleeminen, se pitää Dollarin kohdalla paikkansa kahdessakin mielessä. Kylän palokunta lakkautettiin kustannussyistä ja siirrettiin toisaalle osaksi suurempaa yksikköä, mikä hiljensi kylän persoonallisen kuuloisen hälytyssireenin¹⁰. Luultavaa tosin on, että signaali olisi muutenkin kadonnut teknisten uudistusten myötä. Nykyisin palokuntalaisten hälytys hoidettaisiin epäilemättä haku-laitteella tai matkapuhelimella. Toiseksi läheinen Leucharsin ilmavoimien tukikohta vaikuttaa kylän elämään paikoitellen hyvinkin voimakkaasti ja samalla yhdistää Dollarin maailmanpoliittisiin tapahtumiin. Persianlahden sodan aikainen lentoliikenne muutti verrattain rauhallisen kylän äänimaiseman perusteellisesti. Kyse ei ole suoranaisestä itsenäisyyden menetyksestä, ellei sellaiseksi lasketa Ison-Britannian kuulomista sotilasliitto Natoon. Suurvaltapoliittisten suhteiden muuttuminen kuuluu kylän äänissä sekin, sillä Neuvostoliiton hajottua ovat lentotukikohdan äänet vaimentuneet siitä, mitä ne aiemmin olivat.

Kylän keskustan metelöivät nuoret nousivat puheenaiheeksi useissa haastatteluisissa. Sepän kertomuksen analyysin yhteydessä mainittu melun ja lian analogia on pohdittava tässä tapauksessa uudelleen. Äänen temporaalisesta luonteesta johtuen ei ainoastaan väärässä *paikassa* kuuluva ääni vaan myös väärään *aikaan* kuuluva ääni koetaan meluksi. Siinä missä päivittäiset takomisen äänet koettiin miellyttävinä, ei sellaisena ajateltu yöaikaan alkoholin vaikutuksen alaisena metelöivää nuorisojoukkoa. Lisäksi yöllä meluksi koettu ääni voi palautua häiritsemättömäksi ääneksi päivällä. Melu on näin myös syklisesti temporaalista - saman ilmiön on mahdollista toistua vuorokaudesta toiseen.

Tottumisen ja kiintymyksen myötä voidaan sietää häiritsevääkin ympäristöä, jos se muilta ominaisuuksiltaan on miellyttävä (Wallenius 2001: 116). Vastaavasti hiljaisuus ja häiritsemättömyys toimivat herkästi äänen kulttuuristen arvojen esiintuojina. Rau-

hallinen ja porvarillinen Dollar on altis kiinnittämään tavallisesta poikkeaviin ilmiöihin huomiota: yöllisen mekastuksen äänet erottuvat ympäristöstään hyvin eivätkä ne kenties ole ääniä, joita mieluusti kuullaan yksityiskoulun kanssa vuorovaikutuksessa elävässä taajamassa. Historioitsija Alain Corbinin (1986: 5) mukaan sosiaalisten jännitteiden tutkiminen on tyhjänpäiväistä, mikäli aistimiskyky jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Kuulon avulla aistittavia sosiaalisia jännitteitä ovat niin nuorten aiheuttama yöllinen epäjärjestys kuin kansallisen tietoisuuden värittämät kommentit englannin aksentista skotlantilaisessa kylässä.

Eri kaupungit ja kaupunginosat vetoavat eri aisteihin niin, että voidaan puhua kaupunkien aisti-identiteeteistä (Sepänmaa 1998: 11). Dollarissa selkein kuuloaistiin vetoava ja erottuva äänimaamerkki on Dollar Academy Pipe Band. Yhtyeen äänellinen vaikutus on varsin voimakas kylän ympäristössä. Five Village Soundscapes -tutkimuksessa orkesterin soitto arvioitiin enemmän funktionaaliseksi kuin taiteelliseksi tai esteettiseksi sen perusteella, että perinteisesti säkkipilleillä on johdettu sotilaita taisteluun (Schafer 1977a: 19). Epäilemättä näin, mutta tästä poiketen soitolla on myös esteettisiä ulottuvuuksia, kuten kilpailut ja esiintymiset eri tilaisuuksissa osoittavat. Tätä tukevat myös kyläläisten lukuisat kiittävät kommentit.

Yhteiskunnassa tärkeiksi katsottujen arvojen muutokset kuuluvat ympäristön äänissä. Asenteiden muuttuminen ympäristönsuojelulle myönteiseksi on epäilemättä vaikuttanut ilman laatua koskevaa päätöksentekoon ja saanut aikaan sen, että Dollar julistettiin aikoinaan savuttomaksi alueeksi. Samalla katosivat hiilen kuljetukseen ja kauppaamiseen yhdistettävät äänet. Myös globalisoitua talous muuttaa kylää, mistä ovat osoituksena suomalaisen metsäyhtiön istutukset Dollarin yläpuolisilla rinteillä. Ääniympäristöön vaikuttaneen päätöksen ovat tässäkin tapauksessa tehneet muut, kuin äänimaiseman keskellä elävät ihmiset.

Lopuksi

Ääni on luonteeltaan temporaalinen – se on pysäytettävä, jotta sitä voitaisiin tutkia. Ajassa liikkuvana ääntä on mahdoton tavoittaa muuten kuin transkriboimalla se visuaaliseen muotoon aivan kuten musiikki pysäytetään nuottikirjoitukseksi. Tämä koskee myös ääni-ilmiöiden määrällistä mittaamista: desibelimittarin näyttämä arvo on niin ikään numeerinen tai graafinen esitys läheiseen menneisyyteen sijoittuvasta äänitapah- tumasta. Artikkelissani kyläläisten kertoma äänimenneisyys on tuotettu kirjoitettuun asuun. Lisäksi tarkastelin äänimaisemassa keskeisesti toimineen henkilön vaikutusta ympäristöönsä hänen kertomuksensa välityksellä. Dollarin kylän puhuttu menneisyys tuo moniäänisyyttä muun historiankirjoituksen rinnalle. Puheen myötä voidaan tuoda esiin ehkä jo unohtumassa ollutta tietoa siitä eilisestä, joka ei kuulu kirjoitetun historian piiriin. Suuri osa kyläläisten mainitsemista äänistä on osa Dollarin menneisyyttä.

Ne ovat kadonneet samalla tavalla kuten se yhteisökin, joka äänet synnytti.

Viitteet

- ¹ Kanadalaisesta äänimaisematutkimuksesta ks. esim. Uimonen 2003
- ² Myös Bank Hilliksi kutsuttu Dollar Hill sijaitsee n. 1,5 km entisestä asemarakennuksesta. Rautatieasemasta ks. myös Schafer 1977a: 73
- ³ Dollarin asukkaista on Skotlannissa syntyneitä 71.25 prosenttia. Vastaava luku Clackmannanshiren kreivikunnassa on 89.40. Englannissa syntyneitä on Dollarissa 19.74 %, Clackmannanshiresa 7.35 % (Scrol.)
- ⁴ Bruce Baillien kirjoittaman historiikin mukaan päätös voimalaitoksen perustamisesta tehtiin jo 1901 (1998: 95).
- ⁵ keynote sound – toistuvasti kuuluva ääni, joihin ei kiinnitetä aktiivisesti huomiota (ks. Schafer 1977b: 272).
- ⁶ ks. myös Schafer 1977a: 72
- ⁷ Vilkon kehittämän skeeman on taustalla ovat Labovin ja Waletzky'n lineaarinen kerrontamalli ja van Dijk'n hierakkinen kerrontapuun kategoriat (Vilkkö 1990: 93; op.cit. Labov & Waletzky 1973/1967; Labov 1972; van Dijk 1980).
- ⁸ Specific soundscape competence (ks. Smith 1993; Uimonen 2003).
- ⁹ Äänen – esimerkiksi taustamusiikin – käyttämistä akustisia häiriöitä vastaan.
- ¹⁰ Five Village Soundscapes –tutkimusryhmä tallensi sireenin äänen 1975 (ks. WSP 2004).

Lähteet

Kirjalliset ja internet-lähteet

- Abbott, Porter H. (2002) *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Apo, Satu (1990) ”Kertomusten sisällön analyysi. Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksena”. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus.
- Bailey, Peter (1996) ”Breaking the Sound Barrier: A Historian Listens to Noise”. *Body & Society*. Vol.2 (2), ss. 49–66.
- Baillie, Bruce (1998) *History of Dollar*. Dollar: Dollar Museum Trust.
- Corbin, Alain (1986) *The foul and the fragrant. Odor and the French social imagination*. Leamington Spa: Berg.
- van Dijk, Teun A (1980) *Macrostructures: an interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction, and cognition*. New Jersey
- Dollar Academy (2004) *History of Dollar Academy So Far*. <http://www.dollaracademy.org.uk/> (luettu 23.6.2004).
- Douglas, Mary (2000) *Puhtaus ja vaara. Rituaalisten rajavedon analyysi*. Suomentaneet Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.
- Gow, Alan (2002) Sähköpostiviesti Dollarin meluvalituksista. 20.03. 2002, agow@clacks.gov.uk
- The History of Scottish Fire Brigades (2004) <http://www.graeme.kirkwood.btinternet.co.uk/CSFB/X1.htm> (luettu 23.06.2004).
- Hyvärinen, Matti (1998) ”Lukemisen neljä käännettä”. *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Toim. Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen ja Anni Vilkkö. Tampere: Vastapaino.
- Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Järviluoma, Helmi (2000) ”Muisti ja ääniympäristöt Euroopan kylissä”. *Etnomusikologian vuosikirja 12*. Toim. Jarkko Niemi. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura. Ss. 76–89.
- Kalela, Jorma (1999) ”The challenge of oral history – the need to rethink source criticism”. *Historical perspectives on memory*. Toim. Anne Ollila. Helsinki: Finnish Historical Society.
- Knockhill (2004) *Knockhill history*. <http://www.knockhill.com/knockhillHistory.php> (luettu 24.6.2004).
- Labov, William (1972) *Language in the Inner City. Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, William & Waletzky, Joshua (1967) ”Narrative analysis. Oral versions of personal experience”. *Essays on the verbal and visual arts*. Ed. June Helm. Seattle: University of Washington Press
- Lehtonen, Mikko (2000) *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- McAdams, Stephen (2001) ”Recognition of sound sources and events”. *Thinking in sound. The Cognitive Psychology of Human Audition*. Eds. Stephen McAdams & Emmanuel Bigand. Oxford: Clarendon Press.
- Moring, Inka (1998) ”Tee-se-itse –teoria. Grounded theory mediatutkijan työkaluna”. *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Toim. Anu Kantola, Inka Moring ja Esa Väliverronen.

- Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Peltonen, Ulla-Maija (1999) "The return of the narrator". *Historical perspectives on memory*. Ed. Anne Ollila. Helsinki: Finnish Historical Society.
- Royal Air Force (2003) *Royal Air Force Flying Stations*. http://www.raf.mod.uk/stations/f_stn.html (luettu 24.6.2004).
- Schafer, R.Murray. (1977a) *Five Village Soundscapes*. The Music of the Environment Series. Ed. Schafer, R.Murray. Vancouver: A.R.C. Publications.
- Schafer, R.Murray. (1977b) *The Tuning of the World*. Toronto: McClelland and Stewart Limited.
- Scrol (2003) *Scotland's Census Results Online*. <http://www.scrol.gov.uk/scrol/common/home.jsp> (luettu 25.6.2004).
- Scottish Executive (2003) Dunblane police reports released 18.03.2003. <http://www.scotland.gov.uk/pages/news/2003/03/SECO078.aspx> (luettu 24.6.2004).
- Sepänmaa, Yrjö (1998) "Moniaistisuus ja kaupunki". *Aistien kaupunki*. Toim. Liisa Knuuti. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Smith, Christopher James (1993) *The Acoustic Experience of Place: An Exploration of the Soundscapes of Three Vancouver Area Residential Neighbourhoods*. Unpublished Ph.D Thesis. Simon Fraser University.
- Smith, Mark M. (2001) *Listening to nineteenth-century America*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Truax, Barry (2001) *Acoustic Communication*. Second edition. Westport: Ablex Publishing.
- Uimonen, Heikki (2003) "Soundscape Studies and Auditory Cognition". *Etnomusikologian vuosikirja* 14. Toim. Antti-Ville Kärjä. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura. Ss. 21–40.
- Wallenius, Marjut (2001) "Ympäristömelun kokeminen ja terveys". *Melukylä vai mansikkapaikka? Asukkaiden ja asiantuntijoiden näkemyksiä asuinalueiden terveellisyydestä*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Vilkko, Anni (1990) "Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksena". *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus.
- Vilkko, Anni (1998) "Kodiksi kutsuttu paikka. Tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkertoista". *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Toim. Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen ja Anni Vilkko. Tampere: Vastapaino.
- WSP (2004) World Soundscape Project Tape Library. Europe Collection. <http://www2.sfu.ca/sonic-studio/srs/Eur72.html> (luettu 25.06.2004)

Haastattelut

- AEinCII, AEinCIV. Acoustic Environments is Change. Haastattelut kesäkuussa 1999. Haastattelijat Helmi Järviluoma, Heikki Uimonen, kesäkuu 1999. Kansanperinteen arkisto, Musiikintutkimuksen laitos, Tampereen yliopisto.
- DintI, DintII, DintIV, DintV2, DintVI, DintX. Haastattelut maaliskuussa 2002. Haastattelija Heikki Uimonen. Tekijän hallussa.
- DsII, DsIII, DsVI, DsVII, DsIX, DsX. Haastattelut toukokuussa 2000. Haastattelijat Helmi Järviluoma, Heikki Uimonen, Noora Vikman. Kansanperinteen arkisto, Musiikintutkimuksen laitos, Tampereen yliopisto.

Liitteet

Liite 1

	LIIKENNE	SIGNAALIT	ELINKEINOELÄMÄ
1869	rautatieyhteys Dollariin		
1904		Dollar Academyn ampumaradan avaaminen	
1906			voimalaitoksen perustaminen
1911	RAF-tukikohdan perustaminen		
1912		Dollar Academyn ampumaradan sulkeminen	
1913		Dollar Academy Pipe Band	
1920	ensimmäiset polttomoottorit		kaksi seppää työskentelee kylässä
1928	puhelinvaihte avataan, radiovastaanottimien yleistyminen		
1932	tavarant kotitoimitukset ja myyntisignaalit		voimalaitoksen sulkeminen
1935			louhimon perustaminen
1937			pellavatehtaan sulkeminen
1942	Town broadcast – radiolähetykset aloitetaan	Kirkonkellon ilta- ja aamusoiton lopettaminen	
1947			louhimon sulkeminen
1950			keritsijöiden työlaulut
1961		koulun käsikäyttöisen kellon korvaaminen sähköisellä	
1964	rautatien henkilöliikenteen lopettaminen		Albert Mylne aloittaa työt Dollarissa
1973	rautatieliikenteen lopettaminen		Dollar Minen sulkeminen
1974	Knockhillin kilparadan avaaminen		
1975	katukauppiaiden myyntihuudot		
1988		vapaapalokunnan lakkauttaminen	
1990	lentokoneiden sotaharjoitukset		
1997			Mylne jää eläkkeelle

Liite 2

Omaelämäkerran kerrontaskeema

tiivistelmä/yhteenvedo/ johdattelu	johdatus siihen mistä on kyse; huomiota kiinnittävät merkit ('ajatelkaa', 'tiedättekö' tms.)
Puitteet/tausta/organisaatio	aseman määrittäminen, suuntautuminen, perehdyttäminen olosuhteisiin, kertomuksen lähtötilanteen kuvaus; identifioidaan aika ja paikka sekä luonnehditaan henkilöitä ja toimintaa
Komplikaatio/mutkistava toiminta	mitä tapahtui; tapahtumien mutkistuminen; kiinnostavaa, kertomisen arvoista, poikkeuksellista
Ratkaisu/tulos	reaktio edellisiin tapahtumiin
Evaluatio	tekojen ja tapahtumien kertojassa herättämät reaktiot; sijoittuu usein ennen ratkaisujaksoa vastaamaan kysymykseen "entä sitten?" eli kertomaan tarinan kärjen
kooda/moraali/ päätäntä	palataan nykyisyyteen: tapahtumien opetukset, johtopäätökset vastaavanlaisia tilanteita ja kokemuksia ajatellen

(Vilko 1990, 94)